

Operații Militare pe Frontul de Sud în Anul 1916

*dr. Daniel Silviu NICULAE**

Cercetarea noastră are ca obiectiv o analiză critică a deciziei luate de guvernul român de a intra în război din perspectiva conceptelor de previziune și anticipare strategică reflectate în clauzele convențiilor politice și militare încheiate cu Antanta, precum și efectele acestor înțelegeri cu o predicție limitată, condiționate de anumiți factori variabili interni și externi.

Negocierile politice purtate cu puterile Antantei în timpul celor doi ani de neutralitate ai României, au fost influențate de incertitudini și ezitări din partea tuturor părților implicate în discuții, fiind caracterizate de o atitudine subiectivă potrivită propriilor interese. Cu toate acestea, pe fondul unei pregătiri interne a clasei politice și a populației în vederea intrării în război precum și a oportunităților de aprovizionare cu muniții și armament în contextul închiderii frontierelor cu statele beligerante, România a semnat la 4/17 august 1916 atât tratatul de alianță cât și convenția militară cu Antanta. Ne propunem să tratăm succint clauzele acestor înțelegeri politice și militare care au determinat intrarea României în prima conflagrație mondială precum și efectele respectării obligațiilor asumate de părți.

Din punct de vedere politic prevederile articolelor tratatului de alianță erau clare, un aspect important al clauzelor Convenției militare încheiate la 4/17 august 1916 era în fapt transpunerea acestora în organizarea și cooperarea forțelor Antantei în special ale Imperiului Țarist pentru buna desfășurarea a Planului de operațiuni *Ipoteza Z* conceput de Marele Stat Major în baza acestor înțelegeri politice și militare, plan agreat de aliați. Prin urmare, planul de campanie al României trebuia să fie pus în aplicare în cadrul unei cooperări ale cărei caracteristici pot fi asimilate unui război de coaliție care prevede o acțiune comună a forțelor pe o perioadă determinată până la îndeplinirea scopurilor propuse. Din această perspectivă modernă, principiile integralității și ale complementarității nu au fost respectate de către aliații României conform Convenției Militare din august 1916. Pentru susținerea operațiunilor militare pe două fronturi a căror linie avea aproximativ 1400 km, armata română avea nevoie de o logistică bine organizată, din păcate deficitară la declanșarea războiului. Mai mult decât atât, acțiunile ofensive asumate de către aliați prin

* Vicepreședinte Asociația Istorică „Dimitrie Cantemir” – ASIC.

Convenția militară încheiată la 14/27 august 1916 în susținerea atacurilor române pe ambele fronturi nu au avut loc. Aceștia erau obligați de a declanșa ofensiva corpului expediționar franco-englez de la Salonic cu 8 zile înainte de intrarea României în război pentru a fixa trupele bulgare, asigurarea livrării și transportului de material de război și prezența a două divizii de infanterie și o divizie de cavalerie ruse în Dobrogea pentru acțiunea comună împotriva trupelor germano-bulgare. Faptul că, ofensivele planificate de la Salonic, Galiția și Bucovina, nu au avut loc, a permis o concentrare a forțelor inamice atât pe frontul de nord, nord-vest cât și pe frontul de sud, fapt pentru care, la foarte puțin timp după intrarea României în război, aceasta a fost pusă într-o situație strategică și operativă foarte grea. Analizând textul Ipotezei Z care reflecta modalitatea în care strategii militari români au căutat să găsească o soluție potrivită scopurilor politico-militare ale țării coroborate cu prevederile Tratatului de Alianță încheiat la 4/17 august 1916 și clauzele Convenției militare putem afirma că planul de campanie a fost adaptat la situația României din punct de vedere politic și militar. Misiunile forțelor române precum și etapele operațiunilor desfășurate erau clar prevăzute de Planul de Campanie al Armatei Române. Conform acestuia, Armata de Nord comandată de generalul Constantin Prezan, ale cărei forțe erau concentrate la vest de Moldova, a primit misiunea de a străpunge defensiva inamică organizată în trecătorile Carpaților Orientali și a respinge aceste forțe pentru a-și asigura pătrunderea pe albia Mureșului și concentrarea trupelor la nord-est de Târgu-Mureș, poziție de unde să își declanșeze ofensiva spre câmpia ungară. Armata 2 comandată de generalul Alexandru Averescu era concentrată la nord de frontiera Munteniei cu misiunea de a executa ofensiva în direcția Valea Oituzului și râul Argeș, de a respinge forțele de acoperire austro-ungare și de a coopera cu forțele din flanc ale Armatei de nord și Armatei 1 pentru a-și asigura ieșire în apropierea râului Mureș, pentru a continua ofensiva spre Câmpia Tisei. Armata 1 comandată de generalul Ioan Culcer era concentrată la nord, nord-vest în regiunea Olteniei de unde avea misiunea de a începe ofensiva în spațiul cuprins între râul Argeș și Dunăre pentru a forța pătrunderea în Transilvania pe văile râurilor Olt și Jiu să înainteze pe Mureș spre vest în direcția Munților Apuseni spre câmpia ungară. Armata a 3 comandată de generalul Aslan a primit misiunea de apărare a frontierei de sud, de a respinge orice tentativă de forțare a Dunării și de a facilita concentrarea forțelor ruse ale Corpului 47 alcătuit din Divizia 61 rusă, Divizia sârbă și Divizia 3 cavalerie rusă. Aceste trupe aliate aveau misiunea de începe ofensiva în Dobrogea în vederea ocupării liniei Rusciuc-Varna. Dacă pentru operațiunile ofensive desfășurate pe frontul de

nord și nord-vest erau prevăzute 3 etape a evoluției acțiunilor și misiunilor primite de cele 3 armate, pe frontul de sud au fost elaborate două etape pentru evoluția campaniei. De menționat faptul că, dispozitivul Armatei 3 române a fost alcătuit din trei grupări de forțe, respectiv Grupul de est format din Divizia 20 Infanterie dispusă în Oltenia, Grupul Central format din Divizia 16 Infanterie, Divizia 18 Infanterie, Divizia 1 Cavalerie și Brigada 2 Călărași dispus între râurile Olt și Argeș. A treia grupare de forțe, Grupul de est, era dispusă în Dobrogea cu efectivele Diviziei 17 Infanterie la Turtucaia, efectivele Diviziei 9 Infanterie la Silistra și efectivele Diviziei 19 Infanterie și ale Brigăzii 5 Călărași la Bazargic.

Prin urmare, conform Planului de Campanie, în prima etapă a desfășurării acțiunilor pe frontul de sud, gruparea de forțe de la vest și centrală au primit misiunea de apărare a regiunii nordice a Dunării iar Grupul de est de a respinge ofensiva inamică și să asigure și să acopere concentrarea Corpului 47 rus în Dobrogea pe linia Cernavodă-Constanța. Aceste manevre erau prevăzute a fi terminate în a 12 zi de la mobilizare, moment în care, începea a doua etapă a desfășurării operațiunilor militare care prevedea o cooperare între forțele române și ruse pentru declanșarea ofensivei împotriva inamicului. Scopul acesteia era ocuparea regiunii Rusciuc-Șumla-Varna și respingerea trupelor bulgare și germane care operau la nord și est de front. Forțele româno-ruse care operau în Dobrogea primeau sprijin din partea Flotei românești de Dunăre și a Flotei rusești staționată în Marea Neagră. Executarea ofensivei pe frontul de nord cu 75% din efectivele Armatei Române avea în vedere scoaterea din luptă a celui mai slab aliat al Puterilor Centrale, Austro-Ungaria, ale căror forțe erau insuficiente la data declarării războiului pentru susținerea acestui front. Pătrunderea grosului forțelor române pe linia râului Mureș, aliniament de atins prevăzut în prima etapă a desfășurării operațiunilor militare, reducea frontul cu aproximativ 300 km ceea ce permitea conform obiectivelor strategice propuse, posibilitatea concentrării întregului potențial uman și logistic într-un punct care să le ofere acestora avantaje pentru îndeplinirea misiunilor viitoare. În literatura de specialitate au fost aduse critici cu privire la planul de campanie al României pe frontul de nord. Un punct de vedere în privința configurației dispozitivului gândit de strategii români, care au căutat o modalitate de desfășurare a unei ofensive prin trecătorile Munților Carpați, susține constituirea a două grupări de forțe dispuse pe flancurile frontului la nord și nord-vest la capetele liniei curbate a acestuia. Executarea unei puternice ofensive în direcții convergente ale celor două grupări de forțe ar fi creat posibilitatea încercuirii inamicului pe flancuri, sprijinite de o altă

grupare centrală, care să împiedice re poziționarea inamicului pe aliniamente de apărare pe principalele râuri din Transilvania și în același timp să fixeze trupele austro-ungare pentru a facilita încercuirea acestora. Această ipoteză a ofensivei ar fi permis executarea unor manevre de interceptare a traseelor de retragere care ar fi determinat capitularea inamicului. Însă o asemenea ipoteză de război, în opinia noastră nu era posibilă din cauza logisticii și infrastructurii de care dispunea Armata Română la acel moment. Prin urmare analizând critic, obiectivele propuse de comandamentul român pentru fiecare etapă a ofensivei au fost riguros hotărâte și adaptate la capacitatea de luptă, condiționată însă de contribuția aliaților și de respectarea obligațiilor asumate prin înțelegerile încheiate.

În opinia noastră, modul inovator în care a fost gândită și organizată acoperirea trupelor române a reprezentat punctul forte al planului de campanie. Acesta prevedea ocuparea de către trupele de acoperire a unor poziții care să faciliteze forțelor principale accesul prin trecătorile și defileurile Munților Carpați. După atingerea aliniamentelor propuse, trupele de acoperire au înaintat pe noi poziții, îndeplinind misiuni ofensive și nu misiuni defensive, care să asigure concentrarea grosului armatei. Atitudinea ofensivă a trupelor române a luat prin surprindere inamicul care a pierdut controlul trecătorilor. Astfel, treptat, orașele Brașov, Toplița, Miercurea Ciuc au fost eliberate. Un avantaj pentru succesul acestor operațiuni a fost unica coordonare a Marelui Cartier General român. În momentul declanșării Primului Război Mondial, în 1914, frontierele statelor beligerante au fost închise, respectiv căile de comunicație ale României cu aliații de la vest aveau un regim restrictiv, îngreunând procurarea armamentului necesar susținerii operațiunilor militare. Semnarea Tratatului de alianță cu Austro-Ungaria din 1883 a determinat o dependență față de partenerii noștri politici și militari, România cumpărând piese și proiectile de artilerie de la germani și carabine, puști și cartușele pentru acestea de la austrieci, ceea ce a fost un serios impediment pentru dezvoltarea unei producții interne de pulberi și material de război precum și pentru pregătirea unui personal specializat în aceste domenii. La scurt timp de la începerea conflictului comenzile de armament și muniții din Germania, Austro-Ungaria și Franța au fost suspendate, iar cele care urmau să fie livrate Armatei Române rechiziționate. În aceste condiții, în vara anului 1914, Marele Stat Major a întocmit 4 proiecte naționale în vederea transformării, reparării, completării și achiziționării, armamentului, munițiilor și a materialului de război, a echipamentului de subzistență pentru trupă și animalele de la eșaloanele de luptă, a echipamentului sanitar necesare armatei de operațiuni. Au fost

constituite comisii de experți militari pentru identificarea și achiziționarea materiei prime pentru fabricarea pulberilor, a părților componente ale cartușelor utilizate de infanterie atât în statele beligerante cât și în statele neutre. Din lipsa unei instituții guvernamentale care să monitorizeze potențialul industrial al țării în caz de război, s-a format în primăvara anului 1915, o Comisie Tehnică industrială care a întocmit un memoriu prezentat ministrului de război prin care recomanda începerea producției de grenade, proiectile de artilerie de diferite calibre, afete pentru tunuri, căști, trăsuri, fabrică de trotil pulbere și alte materiale de război. Efortul făcut de Comisie pentru cumpărarea și primirea materialului din alte țări sub directă coordonare a colonelului Vasile Rudeanu, s-a concretizat în 1915 prin încheierea unor contracte pentru achiziționarea de materii prime și material de război. Acestea erau depozitate în portul Marsilia și transportate în portul Salonic, de unde prin intermediul căii ferate sârbe la porturile de la Dunăre de unde erau preluate de navele românești. Transporturile s-au executat regulat până în luna octombrie 1915 odată cu intrarea Bulgariei în război, moment în care singura linie de aprovizionare disponibilă la acea dată a intrat sub controlul acesteia¹. În acest context alternativa rămasă era negocierea rutei de transport a materialului de război cu aliații francezi și ruși pentru facilitarea accesului la porturile de la Vladivostok și Arhangelsck. Cu privire la acest aspect, în Convenția militară încheiată cu Antanta era prevăzut un articol special care reglementa condițiile și garanția transporturilor materialului de război. Dacă în prima lună de război, când ofensiva din Transilvania se desfășura conform Planului de Campanie, acestea au decurs potrivit înțelegerilor asumate de toate părțile, după prima tragedie de pe frontul de sud, în timpul desfășurării operațiunilor, autoritățile militare române au constatat întârzierea treptată a transporturilor precum și lipsa unor componente esențiale din structura automobilelor, motoarelor, aeroplanelor și a materialelor de război. Mai mult decât atât, o mare parte din piesele de artilerie grea, armament, muniții și aeroplan destinate României au fost redirecționate în direcția Caucazului unde au fost găsite în 1917 de o comisie alcătuită din ofițeri francezi și englezi². În privința echipamentului de subzistență, trupele române au fost prost echipate, fiind foarte rare exemple de soldați echipați regulamentar. Planul pentru aprovizionarea cu materiale sanitare și medicamente a fost executat exemplar, fapt resimțit și pe câmpul de luptă unde soldații răniți au primit tratamentul adecvat rănilor. Instruirea

¹ General D. Iliescu, *Documente privitoare la Războiul pentru Întregirea României, Discurs rostit în ședința Senatului de la 13 iunie 1924*, București, Imprimeria Statului, 1924, p. 22.

² *Ibidem*.

rezerviștilor, ofițerilor de rezervă și a unităților de rezervă în general a fost incompletă la data intrării României în război. Efortul guvernului român pentru atingerea unui nivel satisfăcător al capacității combative a armatei, coroborat cu sprijinul aliaților, a fost unul remarcabil, însă nu a avut rezultatul așteptat. Această vulnerabilitate, nerespectarea obligațiilor asumate de aliați prin semnarea Convenției militare de la 4/17 august 1916, a influențat punerea în aplicare în condiții optime a Ipotezei Z . Cu privire la acest aspect, motivele amânării ofensivei corpului expediționar de la Salonic au fost multiple dintre care amintim, refuzul comandamentului englez de a declanșa ofensiva, deosebirile de opinii între guvernele francez și cel englez cu privire la aceasta, imposibilitatea executării unui marș în condiții optime în fața unor provocări geografice și de infrastructură, lipsa căilor de comunicație printre munți și a efectivelor necesare unei acțiuni de fixare a inamicului. Din acest punct de vedere, România a fost lăsată să acționeze singură pe frontul de sud în condițiile în care se baza pe acest sprijin aliat. Cu toate că, factorii decizionali politici și militari au constatat că ofensiva nu va mai avea loc, au respectat obligațiile asumate și prevăzute în clauzele Convenției Militare hotărând să intre în război, fapt apreciat de comandamentul francez îngrijorat de situația trupelor sale la Verdun. Deși decidenții politici au ajuns la concluzia în cadrul Consiliului de Coroană din 14/27 august 1916 că pentru România momentul intrării în război era unul favorabil, din punct de vedere strategic nu a fost unul prielnic. În vara anului 1916 se ajunsese la un echilibru precar pe toate fronturile din Europa, existând o presiune exercitată de trupele Puterilor Centrale pe frontul de vest în regiunea Verdun, resimțită puternic de comandamentul general francez. Din acest punct de vedere, pentru Franța, intrarea României în război crea posibilitatea dislocării unor importante forțe germane către frontul român. Acest front trebuia deschis concomitent cu acțiunile ofensive ale aliaților în Galiția, Bucovina și Salonic care facilitau atacul armatei române la nord și operațiunile cu un caracter defensiv planificate de Marele Stat Major român pentru frontul de sud. Nu întâmplător Marele Stat Major român prevăzuse în planul de operațiuni Ipoteza Z o atitudine defensivă pe frontul de sud, în condițiile în care, în cadrul discuțiilor interaliatate cu privire la operațiunile militare ale României a existat o propunere rusească de a declanșa ofensiva și pe acest front, inițiativa care putea avea loc în anumite condiții, una dintre acestea era sprijinul aliat. În privința declanșării ofensivei simultan pe ambele fronturi, credem că obiectivele propuse, respectiv pentru frontul de sud era unul limitativ în timp ce, pentru frontul de nord, nord-vest, era unul de anvergură, aveau ca urmări îndepărtarea succesivă a grupărilor de

forțe care acționau pe ambele fronturi în direcții divergente, existând posibilitatea înfrângerii pe rând a acestora de către inamic. Așa se explică, poate ritmul scăzut de înaintare a forțelor române în Transilvania, deși raportul de forțe și elementul surpriză impunea o ofensivă mai puternică. Pentru frontul de sud, a lipsit un comandament unic, strategii români fiind interesați de organizarea defensivă a acestuia, având în vedere dorința guvernaților români de a nu declara război Bulgariei, fapt pentru care a existat o preocupare din partea Marelui Stat Major în privința organizării apărării frontierei Dobrogei Noi încă din vara anului 1914. Ca urmare a ședinței consiliului inspectorilor generali ai armatei din data de 27 iunie/9 iulie 1914 la care a participat și primul ministru român a fost numită o comisie formată din generalul Constantin Hârjeu, inspectorul general al fortificațiilor și comandantul cetății București, generalul Christescu Constantin de la Marele Stat Major, generalul Panaitescu Scarlat de la Inspectoratul general al Geniului și Maiorul Negru Atanasie responsabil cu executarea și aplicarea lucrărilor de întărire din teren³. După o muncă istovitoare în teren comisia tehnică a raportat la un an de la constituirea ei că au fost terminate aproape în totalitate lucrările de întărire a Cetății fortificate de la Turtucaia. Deși era prevăzut încă de la proiectarea planului de apărare construirea unui pod de vase, acesta nu a fost finalizat din două motive. Primul, proiectul de apărare al Capului de Pod Turtucaia, aprobat după instrucțiuni speciale ale Marelui Stat Major, prevedea expres ca trupele acestui cap de pod să se retragă spre Silistra. Al doilea, existența unui pod plutitor pe Dunăre care să lege cele două maluri ale fluviului ar fi fost o piedică serioasă pentru manevrele flotei care opera în amonte și ar fi fost repede reperat de aviația inamică și distrus⁴. Odată cu finalizarea lucrărilor proiectate pentru întărirea pozițiilor de apărare de la Turtucaia a urmat poziționarea pieselor de artilerie luate din armamentul existent la cetatea București și linia întărită Focșani-Nămoșoasa-Galați. Aceste poziții au fost apărate de efectivele Diviziei 17 Infanterie alcătuită din efectivele a 4 regimente, respectiv Regimentul 34 Infanterie, Regimentul 36 Infanterie, Regimentul 40 Infanterie, 4 regimente de rezervă, Regimentul 76 Infanterie, Regimentul 79 Infanterie, Regimentul 80 Infanterie, Regimentul 81 Infanterie și două regimente de grăniceri. Dispozitivele acestor forțe au fost dispuse în cele 4 sectoare ale Capului de Pod Turtucaia respectiv, Sectorul I Staroselo cu centrele de rezistență 1-5 care cuprindea poziția fortificată de la Siahlar și grupul de turele

³ *Ibidem*, p. 87.

⁴ *Ibidem*, p. 88.

situat la sudul sectorului, Sectorul II Daidir cu centrele de rezistență 6-9, Sectorul III Antimovo, cu centre de rezistență 10-15 și Sectorul IV unde opearau monitoarele flotei românești de pe Dunăre cu misiunea de a forma baraje de mine și estacadele. Prin urmare, linia de apărare era formată din 15 centre de rezistență, un front de aproximativ 28 km, în spatele acestora erau prevăzute 2 linii de reculegere, iar o a doua linie de rezistență era organizată în spatele pădurii de la Turtucaia. În fața acestei linii erau posturile de observație, poziții care aveau șanțuri de tragere. Din literatura de specialitate reiese foarte clar că Cetatea fortificată de la Turtucaia a fost puternic întărită, cele 15 centre de rezistență înconjurare de rețele de sârmă ghimpată erau de fapt redute de companii închise la gât, în profil îngropat cu adăposturi blindate cu grinzi rezistente din fier. Între aceste centre care erau legate între ele prin șanțuri de tragere cu profil normal, erau prevăzute adăposturi pentru muniții și servanții turelor pentru mitralieră și uvraje pentru bateriile artileriei care erau fixe. Liniile telefonice, aeriene și subterane, drumurile pavate, asigurau comunicațiile între punctele de comandă ale celor 4 sectoare de apărare⁵. Aceasta era imaginea de ansamblu a organizării apărării a Cetății fortificate de la Turtucaia înainte de atacul consistent dat de inamic în seara de 19 august/1 septembrie 1916, fiind raportate incidente răzlețe la frontieră încă cu o zi în urmă, respectiv, 18/30 august 1916, dată la care nu era oficial o stare de beligeranță între România și Bulgaria. În anul 1920, la Curtea Marțială de la Sofia s-a judecat un proces intentat lui Gh. Pasarov, fostul ministru bulgar de la Berna, acuzat de trădare, și complicitilor acestuia, printre care îl menționăm pe Anghel Kiselov în calitate de curier diplomat. În apărarea acestuia din urmă, a fost citat ca martor generalul în rezervă Ștefan Toșev, comandatul Armatei 3 bulgare care a acționat în Dobrogea. Conform declarației acestuia, Anghel Kiselov a reușit să procure comandamentului bulgar planul de apărare al cetății fortificate Turtucaia.⁶ Reanalizând evenimentele care au avut loc în toamna anului 1916 pe frontul de sud, vom înțelege de ce comandantul Armatei 3 bulgare a insistat ca planul de campanie împotriva României propus de strategii germani să fie modificat. Conform acestui prim plan, pe frontul de sud armata bulgară trebuia să apere frontiera în timp ce, forțele germane și austro-ungare să declanșeze puternica ofensivă pe frontul transilvănean. Ca urmarea a

⁵ *Ibidem*, p. 90.

⁶ Vezi pe larg, Daniel Niculae, *Acțiunile informative ale spionajului bulgar din România și consecințele bătăliei de la Turtucaia. Cazul Anghel Kisseloff*, în Volumul, Tradiție, Istorie, Armată, Sesiunea Națională de comunicări Științifice a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, Ediția a III-a, Editura Sitech București, 2016, pp. 233-238.

discuțiilor interaliate, noul comandant, feldmareșalul August von Mackensen, numit la comanda Armatei de Nord bulgaro-germane la 14/27 august 1916, a elaborat un plan ofensiv la propunerea generalului Ștefan Toșev în urma discuțiilor care au avut loc la 18/31 august 1916 în localitatea Gorne Orehovița, astfel încât, s-a hotărât declanșarea ofensivei în Dobrogea cu scopul de a respinge forțele române înainte ca acestea să primească sprijin din partea trupelor ruse. Prin urmare, primele operațiuni au avut ca obiectiv ocuparea cetăților Turtucaia și Silistra, fiind desemnate pentru prima trupele Diviziei 4 Infanterie și ale celor 2 brigăzi din Divizia 1 Infanterie, iar pentru acoperirea capului de pod Silistra a fost trimisă o brigadă din Divizia 1 Infanterie. Izolată, fără posibilitatea de a comunica cu malul românesc al Dunării, Cetatea fortificată de la Turtucaia avea rolul unei baze pentru operațiunile ofensive ale trupelor române în direcția sud. Expusă învălurii, Turtucaia era apărată de forțele Diviziei 17 Infanterie comandate de generalul Constantin Teodorescu, care au luptat cu eroism împotriva unui inamic experimentat și superior din punct de vedere al puterii de foc. Conform planului de campanie al Puterilor Centrale, Armata 3 bulgară sub comanda generalului Ștefan Toșev trebuia să inițieze puternice atacuri în Dobrogea. Scopul principal al acestor acțiuni ofensive era ocuparea sudului Dobrogei, în primă fază prin concentrarea efortului principal împotriva garnizoanei Turtucaia, determinând astfel Marele Cartier General român să direcționeze forțe suplimentare care acționau pe direcția principală în Transilvania spre frontul de sud, apoi, în faza a doua, crearea condițiilor favorabile pentru trecerea la forțarea Dunării pe un front larg.

Prin urmare, după executarea unui marș la capătul căruia forțele Armatei 3 bulgare din cadrul căreia făceau parte unități de elită ale armatei germane s-au poziționat la frontieră într-un dispozitiv pregătit pentru declanșarea ofensivei, la 19 august/1 septembrie 1916 feldmareșalul August von Mackensen a primit ordinul de la Marele Cartier General german de a iniția atacul pentru fixarea trupelor române din Dobrogea. Dispozitivul inamicului, poziționat pe aliniamentul Rusciuc-Varna, era alcătuit din forțele celor 4 batalioane ale Detașamentului Hammerstein susținute de 7 plutoane mitraliere, 3 baterii dintre care 2 baterii grele care acționau în fața sectorului 1, forțele celor 17 batalioane ale Diviziei 4 infanterie bulgară susținute de 23 baterii dintre care 7 baterii grele care au acționat în sectorul 2 și forțele celor 6 batalioane, 4 escadroane și 7 baterii ale Brigăzii 1 Infanterie din cadrul Diviziei 1 Infanterie care au acționat în sectorul 3, sectoare apărute așa cum menționam de trupele române ale Diviziei 17 Infanterie. În continuarea acestui aliniament,

spre Silistra și Bazargic, poziții apărate de Divizia 9 Infanterie și Divizia 19 Infanterie, dispozitivul inamic era constituit din forțele celor 10 batalioane și 7 baterii ale Brigăzii 3 Infanterie din cadrul Diviziei 1 bulgară, celor 6 batalioane și 3 baterii ale Brigăzii 2 Infanterie din cadrul Diviziei 1 bulgară, celor 12 escadroane și o baterie ale Diviziei 1 cavalerie bulgară și a celor 8 batalioane și 6 baterii ale Brigăzii 1 Infanterie din cadrul Diviziei 6 Infanterie bulgară. În sprijinul acestor forțe erau trupele granizoanelor Rusciuc și Varna, în total 11 batalioane și 9 baterii. În noaptea de 19-20 august/1-2 septembrie 1916, ofensiva forțelor bulgaro-germane a început prin atacarea și respingerea pichetelor de grăniceri române. Între 20-21 august/2-3 septembrie, atacul îndreptat în direcția principală Turtucaia a fost slab. Cu toate acestea, generalul de brigadă Constantin Teodorescu a raportat Comandamentului Armatei 3 române în baza informațiilor primite că situația era disperată, solicitând întăriri. În ziua de 23 august/5 septembrie 1916 a început ofensiva generală, în urma căreia trupele române au fost nevoite să se retragă pe ultima poziție de rezistență. A doua zi, 24 august/6 septembrie 1916, atacul devastator al inamicului a determinat replierea trupelor române, fiind raportate, izolat, fapte de un eroism aparte, cu toate că situația de pe front era una disperată. În aceste condiții, maiorul Radu Rosetti, șeful Biroului Operații din cadrul Marelui Cartier General a ordonat ca statul major să nu cadă în mâinile inamicului fapt pentru care, generalul Constantin Teodorescu însoțit de statul său major a trecut Dunărea la Oltenița, la bordul unei vedete din cadrul Escadrei de Dunăre. Părăsirea frontului de către comandantul garnizoanei Turtucaia a avut un efect devastator asupra trupelor care, panicate de lipsa unei comenzi ierarhice, au cedat facilitând în lipsa spiritului combativ, ocuparea garnizoanei Turtucaia, fapt materializat prin cererea adresată inamicului de a înceta atacul de către colonelul Nicolae Mărășescu. Teoretic, poziția cetății fortificate de la Turtucaia era una greu de ocupat dacă era legată de celălalt mal al Dunării cu un pod, inexistent la data declașării atacului inamic. Imposibil de înconjurat, deși s-au executat lucrări de întărire, Turtucaia a avut câteva puncte slabe pe care inamicul le-a știut. Sistemul de fortificații al Turtucaiei nu a fost adaptat armamentului aflat în dotarea inamicului, deși Marele Stat Major român avea informații cu privire la prezenta pieselor de artilerie grea poziționată la frontiera de sud. Din acest punct de vedere, pozițiile apărătorilor nu au fost amenajate în adâncime pentru a putea face față focului devastator al acesui tip de artilerie. Ca ripostă, bateriile de câmp ale Diviziei 17 Infanterie erau de diferite calibre pentru care nu existau muniție suficientă, iar o parte dintre acestea, bateriile cetății, nu erau instalate la momentul atacului. Avangarda

Diziviei 17 Infanterie poziționată în posturile de observație, nesprijinită de artilerie, a fost risipită la primele focuri ale artileriei grele inamice, nereușind să-și îndeplinească misiunile de respingere și cercetare a primelor forțe bulgaro-germane. Retragera succesivă a trupelor române a permis instalarea artileriei grele și de câmp pe poziții înaintate în vederea atacului asupra cetății Turtucaia. Deși linile de apărare erau prevăzute cu tranșee cu adăposturi pentru apărarea soldaților de gloanțe și schije înconjurate de puternice linii de sârmă ghimpată, observatorii inamici raportau în timpul și după barajul de foc al bateriilor, fuga ofițerilor români, urmați de grupuri răzlete de soldați. Cei care au rămas la posturile de luptă au rezistat eroic atacului infanteriei bulgare care a urmat după bombardamentul inamic cauzând pierderi mari acestuia. Documentele de arhivă scot în evidență sacrificiul făcut de soldații români care au luptat la Turtucaia, însă, tot în rândurile acestora găsim dezamăgirea celor care au participat la această bătălie și care au reușit să scape pentru a descrie faptele petrecute în acel septembrie sângeros, amintind printre altele de lipsa unei linii proprii de producție a munițiilor. Înfrângerea de la Turtucaia a fost rezultatul unui comandament local defectuos precum și al lipsei unui comandament unic care să coordoneze operațiunile militare pe întreg frontul de sud. Din studiul diferitelor dări se seamă, rapoarte, note explicative, mărturiile ale prizonierilor români care au reușit să scape cu viață din lagărele bulgare, a reieșit clar valoarea scăzută a comandamentului cetății fortificate Turtucaia, precum și determinarea în unele cazuri a soldaților de a rezista și a lupta împotriva inamicului. Un prim exemplu al unei defectuase aprecieri a situației de luptă fost repartitia eronată a forțelor care au luptat la Turtucaia. În timp ce sectorului I Staroselo i-au fost repartizate 9 batalioane, cel mai puternic apărat, în fața celor 6 batalioane ale detașamentului Hamerstein, comandamentul cetății fortificate a dispus ca sectorul Daidir asupra căruia s-a concentrat atacul bulgar, să fie apărat de insuficiente forțe. Ordinele neclare ale comandamentului român a declanșat mai multe greșeli din partea ofițerilor prezenți pe câmpul de luptă. Cele trei puncte de rezistență Turtucaia, Silistra și Bazargic se aflau la distanță foarte mare între ele, respectiv între Silistra și Bazargic erau 95 km, iar între Silistra și Turtucaia erau 65 de km, fapt pentru care, practic o intervenție rapidă în sprijinul reciproc era imposibil de realizat în timp util. Mai mult decât atât, lipsa unui pod care să faciliteze retragerea soldaților de la Turtucaia, a impus singura variantă de retragere spre vest, spre Silistra iar, trupelor de aici, spre Medgidia, însă aceste trupe erau expuse încercuirii de către inamic care putea face manevrele necesare în spațiul deschis dintre cele trei localități. Prin urmare, acoperirea pentru sectorul de la

Silistra de exemplu era greu de realizat, lungimea frontului era de aproximativ 70 de kilometri, iar cele două batalioane de acoperire erau poziționate la Akandălar și Curtbunar la o medie de 50 de km față de grosul armatei. Aceste distanțe puteau fi parcurse numai de către un număr mic de călăreți de ștafetă, expuși capturării și interceptării, precum erau expuse și efectivele celor două batalioane de acoperire. Trupele Diviziei 9 Infanterie se confruntau cu o realitate greu de ignorat în lipsa unor efective numeroase de cavalerie și anume prezența în spațiul respectiv a populației bulgare care transmiteau informații privind poziția forțelor române mai repede decât reușeau să o facă trupele de acoperire atunci când încercau să trimită date cu privire la inamic. Cele două escadroane ale Regimentului 9 Călărași erau alcătuite din 160 de călăreți care nu puteau îndeplini misiuni de cercetare a frontierei și asupra pozițiilor inamicului. La 19 august/1 septembrie 1916 cele două batalioane de acoperire au fost atacate de inamic care a executat manevre pentru capturarea acestora. În lipsa liniilor telefonice distruse de bulgari, efectivele celor două batalioane nu au transmis informații despre direcția de atac a inamicului, acestea rătăcind în sector timp de două zile, primii soldați ajungând la Silistra la 21 august/3 septembrie 1916. Un alt exemplu al degringoladei instalate la comandamentul Armatei 3, au fost cele două ordine primite de generalul I. Basarabescu, comandantul Diviziei 9 Infanterie. La 22 august/4 septembrie 1916, acesta a primit un ordin telegrafic de a începe deplasarea către Bazargic în partea opusă a Turtucaiei, pentru ca în seara aceleiași zile să primească un alt ordin care a anulat ordinul anterior. Un al treilea ordin primit de Divizia 9 Infanterie cerea executarea unor acțiuni locale pe distanțe mici cu scopul de a controla șoseaua Turtucaia-Silistra, principala cale de retragere a trupelor în cazul în care inamicul ar fi prezent în zonă pentru a elimina posibilitatea amenințării din sud a forțelor române. Din lipsa informațiilor asupra pozițiilor inamicului, care se îndrepta către șosea, cele două batalioane trimise în sprijinul trupelor de la Turtucaia la 23 august/5 septembrie 1916 au intrat repede în contact cu acesta. În după-amiaza zilei de 23 august/5 septembrie 1916, Divizia 9 Infanterie a primit ordin să plece imediat spre Turtucaia care era amenințată cu capturarea de către inamic. Cei 60 de km de parcurs între cele două localități erau un obstacol pentru urgența situației. Cu toate acestea, trupele Diviziei 9 Infanterie au marșăluit spre cetate în speranța că vor reuși să ajungă la timp, însă deplasarea trupelor române a fost prost pregătită informativ, cu tot efortul supraomnesc al soldaților, aceștia au fost surprinși de către inamic la Sarsanlar unde ocupau poziții puternice. Confruntarea a fost de scurtă durată, fiind ordonată retragerea diviziei de către comandantul acesteia, ca urma a manevrelor de învăluire

executate de inamic. Acest eșec a fost un alt exemplu al modului defectuos de apreciere a situației militare de către Armata 3 și Marele Cartier General ai căror factori decidenți au considerat că, în seara zilei de 22 august/4 septembrie 1916, efectivele care au luptat la Turtucaia mai puteau să se retragă deși situație era dezastasă pentru acestea. La întoarcerea în garnizoana Silistra, 24 august/6 septembrie 1916, generalul I. Basarabescu a primit ordinul de evacuare a cetății, apoi a primit un alt ordin de a rămâne pe poziții în vederea organizării apărării acesteia. Evenimentele de la 24 august/6 septembrie 1916 care au dus la cucerirea și ocuparea garnizoanei Turtucaia, au determinat noi decizii ale comandamentului Armatei 3 române care a decis trecerea Diviziei 9 Infanterie sub comanda generalului Andrei Medardovitovici Zaioncikovski și retragerea grupări de forțe, Grupul operativ de est pe aliniamentul liniei întărite Medgidia-Constanța, în timp ce aceste forțe erau angajate în luptele de la Bazargic. Generalul I. Basarabescu a fost înlocuit la 30 august/12 septembrie cu generalul Nicolae Petala. Noua situație strategică după căderea Turtucaiei a impus Marelui Cartier General român regrouparea forțelor care acționau pe frontul de sud, astfel că s-a constituit o nouă grupare de forțe alcătuită din Corpul 47 armată rus, Divizia 9 Infanterie, Divizia 19 Infanterie, Brigada 5 Călărași și Divizia 3 Cavalerie rusă sub denumirea de Armata de Dobrogea sub comanda generalului Andrei Medardovitovici Zaioncikovski. Misiunea acestei grupări de forțe era de a declanșa ofensiva în direcția Turtucaia și organizarea unei acoperiri în direcția Bazargic pentru a fixa inamicul, plan susținut și de Marele Cartier General român care a trimis un ofițer însoțit de atașați militari aliați la Medgidia, unde se afla cantonat comandamentul Armatei de Dobrogea. Operațiunile de la Bazargic nu au decurs conform planului fapt pentru care contraofensiva în direcția Turtucaia a fost amânată de către Marele Cartier General român care a dispus în același timp regrouparea forțelor Armatei de Dobrogea pe aliniamentul Cuzgun-Caraomer-Medgidia. După căderea Turtucaiei, Marele Cartier General român a luat decizia de a întări efectivele Armatei de Dobrogea cu trupele Diviziei 2 Infanterie, Diviziei 12 Infanterie, care au fost retrase de teama unui atac peste Dunăre în direcția Olteniței-București a inamicului, transferate de la Armata 1, Divizia 5 Infanterie de la Armata 2 și cu o rezervă formată din 3 baterii grele și trupele Diviziei 15 Infanterie care, însă, din aceleași motive valabile pentru Divizia 12 Infanterie, nu a fost trimisă în Dobrogea. Trebuie menționat faptul că, amenințarea capitalei a determinat Marele Cartier General să dispună concentrarea Diviziei 12 Infanterie în zona Budești, iar Divizia 15 Infanterie alături de Divizia 12 Infanterie și Divizia 10 Infanterie au constituit Corpul 5 Armată care acționa în

sectorul Greaca-Mostiștea împotriva tentativelor de trecere a inamicului peste Dunăre. Neimplicarea aliaților în susținerea și acțiunile Armatei Române pe frontul din Dobrogea conform angajamentelor luate în urma Convenției militare încheiată la 4/17 august 1916, a determinat Marele Cartier General român convocarea generalilor Alexandru Averescu, Grigore Crăiniceanu și Alexandru Iarca în vederea luării unei decizii privind măsurile pentru stabilizarea frontului amenințat cu străpungerea de către inamic. Cei trei generali au decis ca pentru redresarea frontului să fie relocalate trupele care acționau pe frontul de nord și nord-vest și oprirea ofensivei în Transilvania. Prin urmare, între 28 august/10 septembrie și 5/18 septembrie 1916 trupele Diviziei 12 Infanterie comandată de generalul de brigadă Alexandru Socec, Diviziei 12 Infanterie comandată de generalul de brigadă Traian Găiseanu transferate de la Armata 1, Diviziei 5 Infanterie comandată de generalul de brigadă Constantin Petala transferată de la Armata 2 și ale Diviziei 15 Infanterie comandată de generalul Eremia Grigorescu, divizia care constituia rezerva generală, au fost direcționate către frontul din Dobrogea. În perioada 27 august/9 septembrie-30 august/12 septembrie 1916 dispozitivul în formă de semicerc al frontului Armatei de Dobrogea era dispus pe linia Cuzgun-Caraomer-Mangalia așa cum am mintit, cu trupele Diviziei 9 Infanterie poziționate pe aripa dreaptă a frontului între Cîșla și Dobromiru Vale, de aici linia era continuată de Divizia 3 cavalerie rusă până la Apta At, de aici Divizia sârbă până la Hadgichioi în continuare Divizia 61 Infanterie rusă până la Enigea. Brigada 5 mixtă se afla pe linia Cerchezchioi-Caraomer, iar Divizia 19 Infanterie între Caraomer și Mangalia pe aripa stângă a frontului. În aceeași zi, flota de Dunăre a executat foc asupra orașului Silistra.

Aliniamentul arcuit al frontului permitea inamicului o ofensivă la vest pe aripa dreaptă a forțelor române care erau dispuse în imediata apropiere a Dunării. Felmaresalul Mackensen a conceput un plan de atac în direcția aceasta cu scopul de a desființa acest sector de front și împingerea trupelor române în spatele aliaților ruși, având ca efect întoarcerea forțelor româno-ruse-sârbe cu spatele spre Marea Neagră. Imediat după preluarea conducerii Grupului Armatelor de Sud, generalul Alexandru Averescu a întocmit un proiect de operațiuni cunoscut sub denumirea de *Manevra de la Flămânda*, pe care l-a propus spre aprobare Comandamentului de Căpătenie la 4/17 septembrie 1916. Noua situație operativă după căderea Turtucaiei impunea regândirea acțiunilor pe frontul de sud, în contextul unei lupte pe două fronturi, fapt pentru care s-a hotărât o atitudine defensivă pe frontul de nord, nord-vest și o atitudine ofensivă la sud unde rapidul succes al inamicului amenința capitala României.

Concret, planul de operațiuni - *Manevra de la Flămânda* - prevedea cooperarea eficientă a *Grupului Armatei de Sud*, adică a celor două corpuri de armate pentru stoparea ofensivei inamice pe frontul din Dobrogea. Proiectul avea în vedere ofensiva Armatei de Dobrogea cu scopul fixării Armatei 3 bulgare în timp ce, Armata 3 română prin traversarea Dunării trebuia să cadă în spatele inamicului, locul accesibil organizării trecerii marelui fluviu fiind ales la Flămânda, localitate situată la 25 km nord-est de Giurgiu și 140 de km față de spatele frontului dobrogean. Pentru execuția *Manevrei de la Flămânda*, Armata de Dobrogea a făcut lucrările necesare întăriri pozițiilor ocupate și aranjarea trupelor regrupate riguros pe linia frontului, de unde puteau iniția contraofensive și ofensive în funcție de evoluția confruntărilor preconizate. Pregătirile traversării Dunării au început la 4/17 septembrie 1916, data la care generalul Alexandru Averescu a prezentat planul manevrei aprobat de Marele Cartier General român și au fost finalizate la 18 septembrie/1 octombrie 1916, ziua în care primele trupe ale Armatei 3 române au atins malul bulgăresc. De altfel, planul de operațiuni al grupărilor de forțe reunite avea în vedere traversarea Dunării de către Divizia 10 Infanterie, Divizia 16 Infanterie, Divizia 18 Infanterie, Divizia 21 Infanterie, Divizia 22 Infanterie și Divizia 1 Cavalerie română. Dispozitivul acestor forțe era planificat a fi realizat pe două eșaloane și anume acțiunea pe direcția Akadânlar a Diviziilor 10, 21, 22 Infanterie și Divizia 1 Cavalerie acoperite la nord de Divizia 18 Infanterie și, în planul doi al operațiunii Divizia 9 Infanterie dislocată la Armata de Dobrogea și Divizia 16 Infanterie au primit misiunea de a ocupa Rusciucul și să execute manevre de acoperire a spatelui forțelor principale care urmau să se confrunte pe un front de la Silistra la Curtbunar. Forțele Armatei de Dobrogea a primit misiunea de a executa un atac decisiv asupra flancului drept al Armatei 3 bulgare cu un scop dublu: de a respinge aceste forțe din pozițiile aflate în imediata apropiere a litoralului Mării Negre pentru a facilita încercuirea inamicului și de a susține operațiunile de forțare a Dunării. Însă operațiunile *Manevrei de la Flămânda* au fost oprite din cauza condițiilor meteorologice precare caracterizate de ploi torențiale și furtună, care au facilitat inundarea sectorului de trecere, ruperea podului și imposibilitatea utilizării căilor de comunicații de către trupe și artilerie. Cu toate că, ofensiva Armatei de Dobrogea a fost un real succes care a constat în pătrunderea în dispozitivul inamic în adâncime pe o distanță de 10 km, s-a decis de către Marele Cartier General român desființarea Grupului de Armate Sud, mutarea generalului Alexandru Averescu la comanda Armatei 2 precum și subordonarea Armatei de Dobrogea sub ordinele comandantului general român. Pe frontul de sud au

fost aduse întăriri prin dislocarea diviziilor ruse, Divizia 3 trăgători și Divizia 8 cavalerie, însă cu tot eroismul trupelor româno-ruse, amintim aici luptele de la Topraisar, acestea nu au rezistat în fața contraofensivei declanșate la 6/19 octombrie 1916 din ordinul generalului Mackensen care a dus la ruperea alinamentului de apărare Rasova-Cobadin-Topraisar-Tuzla și la ocuparea succesivă a orașelor Constanța, Medgidia și Cernavodă. Ofensiva a fost oprită cu mari sacrificii din partea forțelor româno-sârbo-ruse la 13/26 octombrie 1916 pe aliniamentul Dăeni-Babadag. Ca urmare a cererilor Marelui Cartier General român pe frontul operativ al Dobrogei, au fost trimise noi trupe rusești ale Corpului 4 Siberian și ale Corpului 4 Armată. Odată cu venirea noilor trupe, la 16/29 octombrie 1916 generalul Andrei Medardovitovici Zaioncikovski a fost înlocuit de la comanda Armatei de Dobrogea cu generalul Vladimir Victorovici Zaharov care a preluat și comanda forțelor care operau în stânga Dunării, noua grupare de forțe primind denumirea de *Armata de Dunăre*. Noul comandant prin ordinul de zi nr. 1 din 17/30 octombrie 1916 stabilea obiectivul propus de a elibera Dobrogea de trupele inamice, misiune care revenea exclusiv trupelor ruse, pentru că marile unități române care au luptat eroic pe frontul de la sud au fost relocate pentru refacere din cauza marilor pierderi suferite. Armata de Dunăre, noua grupare de forțe germano-turco-bulgară pregătită pentru invazia în România, a început deplasarea forțelor la Șiștov încă din ziua declanșării atacului inamic, 6/19 octombrie 1916, cu intenția de a traversa Dunărea în dimineața zilei de 7/20 octombrie 1916. Această grupare de forțe, urma să fie compusă din Corpul 52 Armată, alcătuit din Divizia 217 germană, Divizia 1 bulgară și Divizia 12 bulgară și Divizia combinată Landsturm. La dispoziția acestui corp de armată erau trupele Diviziei 26 turcă și o divizie cavalerie, completate cu grupul de pionieri și pontonieri austro-ungari și flotila austro-ungară și flotila șalupelor germane adăpostite în canalul Belene. Armata 3 bulgară și Armata de Dunăre erau sub comanda feldmareșalului Mackensen. Armata 3 bulgară primise misiunea de a păzi linia care pornea de la litoralul Mării Negre, până la nord de lacul Oltina de la Dunărea. Pe frontul de sud pe aliniamentul Topal-Erchezec-Seremet-lacul Tuzla, situat la nord de calea ferată Cernavodă-Constanța, Armata de Dunăre sub comanda generalului Zaharov, avea dispozitivul de la vest spre est în linia I de Corpul 4 Siberian alcătuit din Divizia 9 Infanterie Siberiană și Divizia 10 Infanterie Siberiană, Corpul 47 Armată alcătuit din Divizia 61 Infanterie, Divizia 3 Trăgători, Divizia 30 Infanterie și Divizia 3 Cavalerie. Rezerva Armatei ruse de Dunăre se compunea din Divizia 1 sârbă și Divizia 2 Infanterie, staționate la Isaccea, și Divizia 115 Infanterie la Ismail. În

completarea acestor forțe se preconiza sosirea în teatru de operațiuni a Diviziei 124 Infanterie. Malul stâng la Dunării de la gura râului Ialomița până la Călărași, era supravegheat de trupele Corpului 4 Armată Divizia 40 Infanterie și Divizia 8 Cavalerie. Aceste forțe terestre erau sprijinite de Flota română de operațiuni poziționată la Topalu în zona Hârșova, alcătuită din cele 4 monitoare ale Escadrilei de monitoare, 3 vedete parte a Escadrilei 1 vedete, 4 vedete parte a Escadrilei 3 vedete și cele 4 canoniere și 2 șalupe ale Grupului cononierelor și șalupelor. Tot la Topalu se afla și cele 3 canoniere ale Diviziunii cononierelor ruse, în timp ce Flota rusă de mare se afla la Odesa.

În fața acestor forțe erau dispuse trupele Armatei 3 bulgare comandate de la 8/21 noiembrie 1916 de generalul Ștefan Nerezov ,care l-a înlocuit pe generalul Ștefan Toșev, al cărui dispozitiv între Dunăre și Marea Neagră era compus din Divizia 4 bulgară, Divizia 15 turcă, Divizia 25 turcă și Divizia mixtă bulgară. În acoperire, între Cernavodă și Boascic, erau trupele a două regimente ale Diviziei 1 Cavalerie bulgară, grosul acestora fiind concentrat în zona Geabacul-Tortomanul.

Între 10/23 noiembrie-13/26 noiembrie, Armata rusă de Dunăre a desfășurat o puternică ofensivă pe ambele flancuri ale frontului cu intenția de a ocupa pozițiile Diviziei 4 bulgare din aripa dreaptă cu trupele Corpului 4 Siberian și a pozițiilor ocupate de Divizia 1 cavalerie bulgară pe aripa stângă între Tașaul și Marea Neagră cu efectivele Diviziei 3 Cavalerie. Cu tot efortul depus de trupele ruse, obiectivele ofensivei nu au fost îndeplinite.

În dimineața zilei de 10/23 noiembrie primele trupe inamice ale Armatei de Dunăre au început traversarea Dunării în regiunea Șiștov-Zimnicea, având în față forțele Grupului Apărării Dunării comandate de generalul Constantin Iancovescu constituite din Divizia 18 Infanterie, Divizia 2 Cavalerie, Brigada 3 Roșiori al cărui dispozitiv de apărare era dispus pe aliniamentul în linie dreaptă de 210 km începând de la râul Olt până la Călărași, un front împărțit în 3 sectoare. Sectorul Turnu-Măgurele în lungime de 56 km începând de la gura râului Olt până la râul Vedea era apărat de trupele Brigăzii 43 Infanterie și ale Regimentului 3 Călărași comandate de colonelul Ioan Oproiu. Acest sector de vest era împărțit în subsectorul Turnu Măgurele de la râul Olt la Călmățui, coordonat de Colonelul Ghigoș Petre comandantul Regimentului 3 Călărași și subsectorul Zimnicea în continuare de la Călmățui până la râul Vedea pus sub coordonarea colonelului Ioan Oproiu. În subsectorul Turnu-Măgurele acționau forțe ale Batalionului miliții Teleorman și ale Regimentului 3 Călărași, în timp ce în subsectorul Zimnicea erau prezente forțele Batalionului miliții Vlașca și ale Regimentului 3 Călărași.

Al doilea sector, cel din centru sau Frățești, apărat de Brigada 44 Infanterie, începea din dreptul localității Bujorul situată pe râul Vedea până în apropiere de satul Gostinul Hagiu, situat la 14 km nord-est de localitatea Giurgiu, un front de aproximativ 53 km împărțit în două subsectoare, respectiv subsectorul Petroșani între satul Bujorul și satul Malul apărat de trupe ale Regimentului 20 Teleorman și Regimentului 5 Roșiori și subsectorul Giurgiu între satul Malul și satul Gostinul. Al treilea sector, cel din est sau Budești, de aproximativ 100 km, începea de la satul Gostinul Hagiu până la Călărași, era apărat de Brigada 45 Infanterie și Divizia 2 Cavalerie, forțe comandate de generalul Sinescu Nicolae. Acest sector era la rândul lui împărțit în trei subsectoare, respectiv, subsectorul Greaca de la Gostinul Hagiu până la balta Capul de Urs Mic, apărat de Regimentul 8 Roșiori și forțe ale Brigăzii 6 Roșiori, subsectorul Oltenița de la balta Capul de Urs Mic până la Mănăstirea, subsectorul Mărgineni, de la Mănăstirea până la Călărași. La o simplă apreciere asupra dispozitivului forțelor române reiese foarte clar că sectoarele încredințate pentru apărare erau foarte greu de acoperit în întregime.

Alegerea sectorului de trecere Șiștov-Zimnicea nu a fost întâmplătoare, deoarece din punct de vedere tehnic acest sector prezenta avantajele terenului pe care se putea construi podul, distanța dintre cele două maluri ale Dunării era scurtată de prezența ostrovului Bujorescu care facilita traversarea și surprinderea forțelor române. Din punct de vedere strategic din dreptul localității Șiștov, forțele Armatei de Dunăre se aflau la o distanță de 45 km față de râul Olt și la 100 km față de București, iar odată ajunse pe malul românesc cădeau în spatele flancului stâng al frontului, unde acționau trupele Armatei 1 române, care sub presiunea atacului declanșat de Armata 9 germană pe linia râului Olt, putea ceda, și astfel forțele inamice reunite înaintau spre București, punând în pericol pozițiile Armatei 2 române amenințate de o întoarcere a frontului de la nord, nord-vest.

Prin urmare, Armata de Dunăre sub comanda generalului Robert Paul Theodor von Kosch, grup de forțe cunoscut sub denumirea de *Grupul Kosch*, a început traversarea Dunării sub protecția artileriei care a executat foc asupra orașului Zimnicea, ocupat în aceeași zi, 10/23 octombrie 1916, de către trupele Diviziei 217 germană și ale Diviziei Goltz. În același timp, fronturile Armatei 1 române și Armatei 2 române, au fost atacate de Armata 9 germană. Situația critică a celor două fronturi, cel de la Olt și Dunăre, l-a determinat pe regele Ferdinand să ordone la 11/24 octombrie 1916 retragerea forțelor române pe aliniamentul Argeș-lacul Greaca, fapt pentru care, Marele Cartier General român a solicitat Marelui Cartier General rus să trimită trupele din subordinea

Armatei ruse de Dunăre, care acționau în sectorul dintre gura Ialomiței și Călărași, respectiv Divizia 8 Cavalerie și Divizia 40 Infanterie să se concentreze în regiunea orașului București. Aproximativ în apropierea inamicului de orașul Alexandria l-a determinat pe primul ministru român Ion I.C.Brătianu să solicite de urgență intervenția forțelor ruse, având în vedere scenariul retragerii forțelor române pe linia Focșani-Galați a cărei ocupare de către inamic ar fi pus în pericol flancul stâng al frontului, odată cu cucerirea orașelor Brăila și Galați de unde frontul putea fi întors, facilitând accesul spre Odesa. La 13/28 noiembrie 1916, Marele Cartier General rus a decis trimiterea în teatrul de operațiuni din Muntenia a forțelor Corpului 4 Armată alcătuite din Divizia 30 Infanterie rusă, Divizia 40 Infanterie rusă, Divizia 8 Cavalerie rusă, iar mai târziu a unei părți din Divizia 2 Infanterie rusă.

Pe frontul din Dobrogea 14/27 noiembrie - 16/29 noiembrie 1916 nu au fost semnalate confruntări, fiind executate regrupări ale forțelor ambelor tabere beligerante în vederea consolidării pozițiilor ocupate pentru organizarea atât a apărării cât și a ofensivei. Prin urmare, la 17/30 noiembrie 1916 Armata rusă de Dunăre a declanșat cu sprijinul Flotei de Dunăre ofensiva cu forțele Corpului 4 Siberian, aflate în aripa dreaptă a frontului împotriva trupelor Diviziei 4 bulgară. În același timp, sectorul de front situat între localitatea Cartal și localitatea Pazali, apărat de Corpul 47 Armată a fost atacat de două companii ale Diviziei 15 turcă care au fost respinse de artileria rusă. Pe frontul Corpului 4 Siberian trupele Regimentului 35 Infanterie rusă, Regimentului 34 Siberian, Regimentului 40 Siberian susținute din flancul drept de Divizionul 4 Blindat au înaintat ocupând pozițiile inamice oprindu-se în dreptul rețelelor de sârmă.

Din aceste poziții întărite, în dimineața zilei de 18 noiembrie/1 decembrie 1916, trupele Diviziei 9 Siberiană, respectiv Regimentul 34 Siberian au înaintat spre sud-vest de localitatea Satișchioi respingând trupele Diviziei 4 bulgare, în timp ce trupele Diviziei 10 Siberiană au atacat spre vest de Satișchioi sectorul inamic apărat de Regimentul 19 Infanterie bulgar care a respins cu mari pierderi atacul rus. Așa cum menționam, pe timpul zilei, ofensiva Corpului 4 Siberian a fost susținut de monitoarele Flotei de Dunăre, *Brătianu*, *Kogălniceanu* și *Lahovari*, în timp ce canonierele ruse au executat foc asupra pozițiilor Diviziei 4 bulgare pe timpul nopții. Ca urmare a ofensivei ruse, aripa dreaptă a frontului Armatei 3 bulgare era într-o situație critică, fapt pentru care au fost trimise forțe din rezervă alcătuite din trupe ale Regimentului 2 Rezervă german, ale Regimentului 4 Cavalerie, ale Regimentului 11 Marș și ale Regimentului 74 turc.

La 19 noiembrie/2 decembrie 1916, trupele Diviziei 9 Siberiene au atacat aripa stângă a frontului inamic între Dunăre și dealul Erchesec, ocupând poziții în fața rețelelor de sârmă, cauzând mari pierderi Regimentului 48 Infanterie, Regimentului 47 Infanterie, Regimentului 19 Infanterie din cadrul Diviziei 4 bulgare ale căror trupe apărau acest sector de front. În aceeași zi, frontul Corpului 47 Armată a fost atacat de inamic atât în dreptul satului Pazarli cât și la nord de satul Ghelengic, atac respins de trupele ruse. Cu toată presiunea pusă asupra Armatei 3 bulgare, al cărui comandant îngrijorat de forța ofensivei ruse care arăta intenția hotărâtă de a sparge frontul în apărarea căruia a decis să trimită alte trupe din rezervă, comandamentul Corpului 4 Siberian a decis retragerea trupelor în timpul nopții de 19/20 noiembrie - 2/3 decembrie 1916 pe pozițiile ocupate anterior atacului, din cauza atingerii parțiale a obiectivului propus.

Pe scurt, operațiunile ofensive desfășurate în intervalul 11/24 noiembrie - 20 noiembrie/3 decembrie 1916 de către Armata rusă de Dunăre deși au pus în dificultate inamicul situat la aripa dreaptă a frontului Corpului 4 Siberian, care a fost nevoit să se retragă în aripa stângă și la centrul frontului apărât de Divizia 4 bulgară, în timp ce pe frontul Corpului 47 Armată au avut loc atacuri izolate, nu și-au atins obiectivul propus și anume, influențarea acțiunii inamice de la vest și sud de București.

Apărarea Dobrogei a fost lăsată pe seama trupelor ruse⁷ luptele având un caracter local. Acestea la 2/15 decembrie au ocupat aliniamentul Hârșova – Cogealac, la 3/16 decembrie 1916 trupele ruse erau semnalate pe alinimentul Pecineaga-Babadag, pe care însă la 4/17 decembrie și cavaleria bulgară l-a atins, trupele acesteia ocupând orașul Babadag la 5/18 decembrie, ce au traversat Dunărea pe podurile de pontoane din dreptul localităților Tulcea și Isaccea, trupele ruse au trecut în Basarabia, cele două localități au fost ocupate 10/23 decembrie 1916.

La această dată, erau semnalate forțe ruse la Măcin unde era instalat un pod care asigura legătura cu Brăila. În timp ce aripa dreaptă a Armatei de Dunăre înainta spre Brăila pe care forțele bulgaro-germano-turce au atacat-o la 13/29 decembrie, forțele ruse din Dobrogea se pregăteau să le atace de pe malul dobrogean. La 23 decembrie 1916/5 ianuarie 1917, după ce la 22 decembrie 1916/4 ianuarie 1917 inamicul a ocupat Măcinul, ultimele unități ruse au trecut în Basarabia pe la Văcăreni. Însă trupele ruse nu au părăsit

⁷ Constantin Kirilescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919*, volulmul I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 365.

teritoriul României. Pentru apărarea Deltei Dunării, amiralul Aleksandr Vasilievici Kolceak, comandantul forțelor ruse din Marea Neagră, a dislocat în Delta o divizie de infanterie marină care a apărut aliniamentul noului front de la brațul Sfântul Gheorghe până la brațul Chitila. Această linie a frontului a asigurat întărirea Sulinei și a Chilieii care au devenit puncte de reper atât pentru vasele militare cât și pentru vasele comerciale care au asigurat aprovizionarea populației retrasă în Moldova.

Prin urmare, operațiunile militare desfășurate pe frontul de sud au fost un succes pentru inamic care nu a ezitat să arunce în luptă o cantitate importantă de material de război și efective numeroase comparativ cu potențialul româno-rus. Însă cauzele eșecului defensivei plănuită de Marele Stat Major român au fost numeroase, cele mai importante în opinia noastră au purtat amprenta unui război de coaliție, caracterizat de interesele diferite ale aliaților. Încă de la conceperea Ipotezei Z s-a avut în vedere ajutorul Imperiului Țarist, al Franței și Marii Britanii care a fost influențat de disfuncționalitatea angajamentelor asumate de acești parteneri încă de la începutul războiului.

Nedeclanșarea ofensivei de la Salonic a permis inamicului manevre pe mici distanțe într-o perioadă de timp scurtă, în scopul pregătirii ofensivei pe aripa estică a frontului de la sud. Atitudinea generalului A.M. Zaionciovski, caracterizată de o lipsă evidentă de inițiativă și implicare în contraofensivă, a preferat să se retragă în multe situații după ocuparea cetății fortificate Turtucaia nu a fost în concordanță cu așteptările comandamentului general român. Același tip de comportament al comandantului rus l-am constatat și în susținerea *Manevrei de la Flămânda* al cărei eșec a fost determinat de condițiile meteorologice, dar și de ritmul lent al ofensivei forțelor ruse care a determinat o reacție decalată în timp și spațiu al trupelor aliate.

Retragerea succesivă pe aliniamente de apărare cu scopul de a scurta linia frontului de sud, lipsa de fermitate a generalului Mihail Alekseev, comandantul Marelui Cartier General al armatei țariste, care a ezitat să trimită forțele necesare care ar fi putut schimba rezultatul confruntărilor, a dus la modificarea dispozitivului strategic al Armatei Române.

Din analiza lucrărilor de specialitate, care de altfel tratează operațiunile desfășurate pe acest front mult mai amănunțit decât ne-am propus noi, am constatat că frontului din Dobrogea i s-a atribuit un rol secundar și defensiv dat de componența și nivelul de instruire a trupelor și de dotarea lor. Din efectivele celor 3 divizii de infanterie care alcătuiau Grupul de Est, 10 batalioane aveau o pregătire bună, 20 de batalioane erau constituite din rezerviști, 19 batalioane

erau catalogate ca slab instruite, iar cele 4 batalioane miliție contau doar ca prezență numerică. Faptul că, atacul principal, efortul concentrat al puterii de foc al inamicului și a efectivelor acestuia, a fost direcționat asupra Sectorului II Daidir, încă nefinalizate în totalitate lucrările de fortificații, nu a fost întâmplător. Cele 4 batalioane ale Regimentului 79 Infanterie care au acționat în acest sector, susținute de 3 baterii fixe au luptat eroic, deși erau formate din rezerviști, împotriva celor 24 de batalioane inamice sprijinite de 29 de baterii. Rezistența trupelor române, Regimentul 79 Infanterie a fost aproape distrus pierzând în luptă $\frac{3}{4}$ din efective, a avut ca efect scoaterea din luptă a 10.000 de soldați inamici căzuți în fața sectorului Daidir⁸. Modul în care Comandamentul Cetății fortificate de la Turtucaia a gestionat situația operativă în momentul atacului inamic, s-a reflectat în repartitia greșită a forțelor în cele 3 sectoare. În timp ce Sectorului I Staroselo i-au fost repartizate 9 batalioane, deși inamicul atacase cu 6 batalioane, în Sectorul II Daidir nu au fost trimise trupe în sprijinul celor care luptau cu îndârjire. Retragera nejustificată a forțelor din Sectorul I a angrenat alte trupe și astfel flancul drept slăbit prin pierderea treptată a poziției întărite de la Siahlar și a grupului de turele a fost controlat de inamic pemițându-i acestuia atacul din flanc al sectorului Daidir.

Pentru frontul de sud, Convenția militară prevedea o cooperare a trupelor ruse cu trupele române, stipulând obligația părții ruse de a trimite în Dobrogea în timpul mobilizării trupelor române, forțe a două divizii de infanterie și a uneia de cavalerie pentru a acționa împreună împotriva trupelor germano-bulgare. În același timp, Convenția mai prevedea ca forțele aliaților staționate la Salonic, corpul expedițional anglo-francez din Peninsula Gallipoli, să declanșeze o ofensivă împotriva Bulgariei cu cel puțin opt zile înainte de intrarea României în război. Deși la art. 3 al Convenției militare era prevăzută data de 7/20 august 1916 pentru începerea ofensivei armatelor de la Salonic, pe fondul neînțelegerilor comandamentelor francez și englez, aceasta nu a avut loc. Mai mult decât atât, decidenți militari englezi au găsit diferite pretexte pentru amânarea acestui atac, invocând rețineri asupra acțiunii militare a României precum și faptul că, aceasta nu declarase război Bulgariei. Tergiversarea intervenției aliate pe frontul de la Salonic a permis Armatelor 1 și 2 bulgare să atace pozițiile forțelor franco-engleze și să ocupe un aliniament care să-i permită organizarea unei apărări care să asigure ofensiva împotriva României. În ceea ce privește strict relațiile româno-bulgare, după ce Germania a notificat guvernul român la 15/28 august 1916 că se afla în stare de război cu

⁸ General D. Iliescu, *op. cit.*, p. 90.

România, Bulgaria ezita să-i urmeze exemplul, pentru că se afla în ofensivă împotriva trupelor anglo-franceze comandate de generalul Maurice Sarrail staționate la Salonic. Din punct de vedere strategic, România trebuia să întârzie cât mai mult o confruntare militară cu Bulgaria pentru a câștiga timp ca trupele ruse să se concentreze la sud, în Dobrogea. În aceste condiții, Bulgaria a declarat război României la 19 august/1 septembrie 1916, deși guvernul român declarase încă din anii neutralității și în timpul negocierilor cu Antanta că nu dorea un conflict cu vecinul de la sud, fiind cunoscute în literatura de specialitate efortul diplomației românești de a se asigura de neimplicare bulgarilor în război pentru a evita o luptă pe două fronturi.

În opinia noastră, faptul că aliații nu și-au respectat obligațiile asumate din punct de vedere militar, atitudine ce devenise predictibilă, nu a împiedicat guvernul român să fie loial înțelegerilor încheiate și să intre în Primul Război Mondial cu resursele materiale pe care le avea la dispoziție, dar mai ales contând pe devotamentul și curajul soldaților români. Prin sacrificiul lor suprem au făcut posibil ca determinarea clasei politice românești susținută de popor pentru atingerea idealului național al întregirii neamului românesc să fie posibil la sfârșitul războiului și să-i confere României calitatea de stat beligerant la încheierea păcii.

ARMY OPERATIONS AT THE SOUTHERN FRONT IN 1916

-abstract-

Key Words: Entente, neutrality, the alliance treaty, the military Convention, First World War.

The political negotiations with the Entente powers during Romania's two years of neutrality were influenced by uncertainties and hesitations from all the parties involved in the discussions, being characterized by a subjective attitude appropriate to their own interests. However, against the background of an internal preparation of the political class and the population for entry into war, as well as the opportunities for the supply of ammunition and weapons in the context of border closures with the warring States, Romania signed on August 4/17, 1916 both the alliance treaty and the military Convention with the Entente. We intend to treat succinctly the clauses of these political and military agreements that determined Romania's entry into the First World War as well as the effects of respecting the obligations assumed by the parties.